

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

การที่ประเทศจะสามารถพัฒนาทั้งทาง เศรษฐกิจและสังคมให้ได้สมความมุ่งหมายนั้น ย่อมต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่างเป็นส่วนประกอบ และที่สำคัญคือ ทรัพยากรด้านการเงินและ ทรัพยากรมนุษย์ แต่ประเทศไทยมีทรัพยากรทางด้านการเงินค่อนข้างจำกัด ดังนั้นจึงต้องอาศัย ธารใช้ประโยชน์จากทรัพยากรมนุษย์ให้เต็มที่ โดยการผลิตกำลังคนที่มีความรู้และทักษะในการ ประกอบการงานให้มีปริมาณเพียงพอกับความต้องการของประเทศ ซึ่งต้องอาศัยการศึกษาที่ดี มีประสิทธิภาพ

วิทยาลัยครูในประเทศไทยนั้นมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างมากในการให้การศึกษาแก่เยาวชน ในระดับต่าง ๆ เพราะเป็นสถาบันที่ผลิตบุคลากรทำหน้าที่ในโรงเรียนต่าง ๆ วิทยาลัยครูจึงมี หน้าที่ในการฝึกฝนนักศึกษาครูให้เป็นผู้มีการศึกษาดี มีความสามารถที่จะรู้จักพัฒนาตนเองให้ ก้าวหน้าทันสมัย ดังคำบรรยายของบุญถิ่น อัตถากร ที่ว่า จุดมุ่งหมายของการฝึกหัดครูโดย ทั่วไป คือ สร้าง "ครูดี" ให้ออกไปทำหน้าที่ในการฝึกอบรมแก่กุลบุตร กุลธิดา เป็นการสร้าง กำลังคน สร้างพลเมืองที่ดี เพื่อความเจริญก้าวหน้า และความมั่นคงของชาติ^๑ นอกจากนี้ ขณะนี้วิทยาลัยครูทุกแห่งได้แปรสภาพเป็นศูนย์วิชาการของท้องถิ่นด้วย มีการให้บริการด้านวิชาการ แก่ท้องถิ่น ในด้านบุคลากรและเครื่องใช้ต่าง ๆ ตลอดจนงานด้านห้องสมุดให้แก่ครู อาจารย์ และ ผู้บริหารการศึกษาในท้องถิ่นด้วย

ปัจจุบันวิทยาลัยครูในประเทศไทยมีทั้งสิ้น ๓๖ แห่งตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาค ๓๐ แห่ง ใน

^๑บุญถิ่น อัตถากร, การปรับปรุงหลักสูตรและการฝึกหัดครู (กรุงเทพมหานคร :

วิทยาลัยวิชาการศึกษาระสานมิตร, ๒๕๑๓), หน้า ๗.

กรุงเทพมหานคร ๖ แห่ง ได้เปิดสอนถึงระดับปริญญาตรีแล้วจำนวน ๓๐ แห่ง^๑ ส่วนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีวิทยาลัยครูจำนวน ๘ แห่ง คือ วิทยาลัยครูนครราชสีมา วิทยาลัยครูบุรีรัมย์ วิทยาลัยครูมหาสารคาม วิทยาลัยครูเลย วิทยาลัยครูสกลนคร วิทยาลัยครูสุรินทร์ วิทยาลัยครูอุดรธานี วิทยาลัยครูอุบลราชธานี วิทยาลัยครูทั้งหมดนี้ได้เปิดสอนสาขาวิชาต่าง ๆ มากมาย และสอนถึงระดับปริญญาตรีด้วย ดังนั้นห้องสมุดจึงมีส่วนสำคัญมากในการเรียนการสอนของวิทยาลัยครูในปัจจุบัน เพราะห้องสมุดจะช่วยส่งเสริมประสิทธิภาพในการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น

แนวโน้มในการศึกษาของไทยนั้นได้พัฒนาขึ้น ย่อมประจักษ์ชัดว่า ทรัพยากรที่สำคัญและจำเป็นยิ่งอย่างหนึ่งในระบบการศึกษาใหม่ จึงได้แก่ ห้องสมุด ซึ่งเป็นแหล่งจัดหา เก็บรวบรวมหนังสือ เอกสาร วารสาร และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ไว้เพื่อประโยชน์แก่การอำนวยความสะดวกบริการให้แก่ักเรียน นิสิตและนักศึกษา ห้องสมุดมีส่วนในโปรแกรมการศึกษาเพราะจะต้องเตรียมอำนวยความสะดวกบริการให้เหมาะสมกับความต้องการของอาจารย์ที่สอนในแต่ละชั้นตามหลักสูตรของโรงเรียน วิทยาลัย และมหาวิทยาลัย นอกจากนี้ห้องสมุดยังมีส่วนช่วยปลูกฝังนิสัยของผู้ใช้ห้องสมุดให้รู้จักอ่านหนังสือ ห้องสมุดจึงเป็นหัวใจสำคัญของสถาบันการศึกษาทุกระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันการศึกษาชั้นสูง ระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย^๒

ห้องสมุดที่จะให้การเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ของวิทยาลัยครูได้นั้นต้องเป็นห้องสมุดที่มีสภาพและการดำเนินงานอยู่ในระดับดี ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับการบริหารงานห้องสมุดของบรรณารักษ์ และการให้การสนับสนุนของผู้บริหารวิทยาลัยครูนั่นเอง - ปัจจุบันห้องสมุดวิทยาลัยครูทั้ง ๘ แห่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ต้องบริการนักศึกษารวมทั้งสิ้น ๑๘,๐๙๔ คน และอาจารย์จำนวน ๔๘๒ คน^๓ นอกจากนี้ยังต้องบริการแก่บุคคลในท้องถิ่นด้วย แต่รูปแบบการ

^๑กรมการฝึกหัดครู, กองแผนงาน, สถิติกองแผนงาน (กรุงเทพมหานคร: กองแผนงานกรมการฝึกหัดครู, ๒๕๒๒), หน้า ๑.

^๒นวนิตย์ อินทรามะ, "ห้องสมุดกับสถาบันการศึกษาชั้นสูง," ใน ห้องสมุดมหาวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร: แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๕), หน้า ๒๔.

^๓กรมการฝึกหัดครู, กองแผนงาน, สถิติกองแผนงาน, หน้า ๑.

บริหารงานห้องสมุดวิทยาลัยครุนั้น ห้องสมุดมีฐานะเป็นเพียงแผนกหนึ่ง ซึ่งขึ้นอยู่กับสำนักงานอธิการของวิทยาลัย ห้องสมุดจึงยังมีปัญหาในการบริหารที่เกี่ยวกับด้านบุคลากร เพราะบรรณารักษ์ห้องสมุดวิทยาลัยครุนั้นบรรจุในตำแหน่งอาจารย์ ซึ่งต้องมีชั่วโมงสอน ไม่สามารถทำงานห้องสมุดได้เต็มที่ จึงทำให้งานห้องสมุดล่าช้าและไม่ก้าวหน้า เจ้าหน้าที่ของห้องสมุดมีไม่เพียงพอ และส่วนใหญ่จะอยู่ในตำแหน่งลูกจ้างชั่วคราว มีการเปลี่ยนเจ้าหน้าที่บ่อย ๆ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ลาออกไปทำงานอื่น ทำให้เสียเวลาในการฝึกฝน

ในด้านงบประมาณนั้น ห้องสมุดได้งบประมาณน้อย เพราะเป็นเพียงแผนกหนึ่งดังกล่าว ซึ่งมีผลต่องานด้านอื่น ๆ ของห้องสมุดด้วย ซึ่งได้แก่ จำนวนหนังสือ วัสดุครุภัณฑ์ของห้องสมุดไม่เพียงพอที่จะให้บริการอย่างทั่วถึงและสมบูรณ์ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงการบริหารงานห้องสมุดวิทยาลัยครุภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นงานหลักที่สำคัญที่ทำให้ห้องสมุดเจริญก้าวหน้า งานบริหารนั้นจะเกี่ยวข้องกับเรื่องต่าง ๆ ได้แก่ บุคลากร อาคารสถานที่ วัสดุครุภัณฑ์ งบประมาณ งานเทคนิค ตลอดจนการบริการของห้องสมุด ผู้วิจัยเห็นว่า ผลจากการศึกษาเรื่องนี้จะทำให้ทราบถึงอุปสรรคต่าง ๆ และเป็นแนวทางในการปรับปรุงการบริหารงานห้องสมุดให้ดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เนื่องจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีวิทยาลัยครุรวมทั้งสิ้น ๘ แห่ง ซึ่งเปิดสอนถึงระดับปริญญาตรีในบางสาขาวิชา และสามารถผลิตครูได้เป็นจำนวนมากในแต่ละปี ห้องสมุดจึงเป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญในการส่งเสริมการเรียนการสอน ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ

๑. ศึกษาการบริหารงานห้องสมุดวิทยาลัยครุภาคตะวันออกเฉียงเหนือในด้านการบริหาร งบประมาณ อาคารสถานที่ วัสดุครุภัณฑ์ งานเทคนิค และการบริการ ตลอดจนบุคลากรของห้องสมุด
๒. ศึกษาปัญหาในการบริหารงานห้องสมุดของบรรณารักษ์
๓. ศึกษาถึงความคิดเห็นและนโยบายของผู้บริหารของวิทยาลัยครุที่มีต่อการบริหารงานห้องสมุด

สมมุติฐานของการวิจัย

ห้องสมุดวิทยาลัยครูภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนใหญ่ยังมีการบริหารงานไม่ดีพอที่จะส่งเสริมการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากมีปัญหาในการบริหารงาน

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เกี่ยวข้องกับเฉพาะการบริหารงานห้องสมุดในวิทยาลัยครูภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน ๘ แห่งเท่านั้น คือ วิทยาลัยครูนครราชสีมา วิทยาลัยครูบุรีรัมย์ วิทยาลัยครูมหาสารคาม วิทยาลัยครูเลย วิทยาลัยครูสกลนคร วิทยาลัยครูสุรินทร์ วิทยาลัยครูอุดรธานี และวิทยาลัยครูอุบลราชธานี

การบริหารงานห้องสมุดในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง เฉพาะการดำเนินงานในห้องสมุดในด้านบุคลากร งบประมาณ อาคารสถานที่ วัสดุครุภัณฑ์ งานเทคนิค และการบริการของห้องสมุดวิทยาลัยครูดังกล่าวทั้ง ๘ แห่งข้างต้น

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการจัดและการบริหารงานห้องสมุดวิทยาลัยครู ประวัติความเป็นมา จากหนังสือ วารสาร เอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ตลอดจนวัสดุไม่ตีพิมพ์ด้วย
๒. สร้างแบบสอบถาม ๓ ชุด
 - ชุดที่ ๑ สำหรับหัวหน้าบรรณารักษ์
 - ชุดที่ ๒ สำหรับผู้บริหารวิทยาลัยครู
 - ชุดที่ ๓ สำหรับบรรณารักษ์วิทยาลัยครู
๓. สอบถามและสังเกตการณ์ในการดำเนินงานห้องสมุด
๔. นำข้อมูลที่ได้มาศึกษาและวิเคราะห์อย่างละเอียด
๕. สรุปผล เรียบเรียง พร้อมทั้งเสนอแนะ โดยนำเสนอในรูปความเรียงและสถิติ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

๑. ได้ทราบถึงสภาพ และการดำเนินงานของห้องสมุดวิทยาลัยครูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ในด้านการบริหาร งบประมาณ บุคลากร อาคารสถานที่ วัสดุครุภัณฑ์ งานเทคนิค และ การบริการ ตลอดจนปัญหาต่าง ๆ ในการดำเนินงานห้องสมุด

๒. ผลการวิจัยครั้งนี้จะใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาและปรับปรุงการบริหารงาน ห้องสมุด

๓. ทำให้ผู้บริหารวิทยาลัยครู และหน่วยงานที่รับผิดชอบต่อการบริหารวิทยาลัยครู เช่น กรมการฝึกหัดครู ได้ทราบถึงการบริหารงานและปัญหาในการบริหารงานของห้องสมุด เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขการบริหารงานห้องสมุด ให้ห้องสมุดเป็นหน่วยงานหนึ่ง ที่ช่วยส่งเสริมการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพต่อไป

คำนิยามที่ใช้ในการวิจัย

บรรณารักษ์วิทยาลัยครู หมายถึง อาจารย์ที่ทำการสอนในภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ และใช้เวลาส่วนหนึ่งในการทำงานหอสมุดวิทยาลัยครูภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในหน้าที่ของ บรรณารักษ์หอสมุดวิทยาลัยครูด้วย

ผู้บริหารวิทยาลัยครู หมายถึง ผู้ดำเนินงานด้านบริหารในวิทยาลัยครูภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งได้แก่ อธิการวิทยาลัยครู รองอธิการฝ่ายบริหาร รองอธิการฝ่ายวิชาการ หัวหน้าสำนักงานอธิการ และหัวหน้าคณะ ๓ คณะ คือ คณะครุศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หมายถึง บริเวณพื้นที่ตั้งของจังหวัด ๑๖ จังหวัด ใน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

วิทยาลัยครู หมายถึง วิทยาลัยครูที่เป็นส่วนราชการสังกัดกรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ เป็นสถาบันการศึกษาและการวิจัย มีวัตถุประสงค์ให้การศึกษาริชาการ และผลิตครูถึงระดับปริญญาตรี ทำการวิจัย ส่งเสริมวิชาชีพและวิทยฐานะของครู อาจารย์ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ผู้บริหารการศึกษา ทำนุบำรุงวัฒนธรรม และให้บริการวิชาการแก่สังคม

วิทยาลัยครูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หมายถึง วิทยาลัยครูที่ตั้งอยู่ในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน ๔ แห่ง ได้แก่ วิทยาลัยครูนครราชสีมา วิทยาลัยครูบุรีรัมย์

วิทยาลัยครูมหาสารคาม วิทยาลัยครูเลย วิทยาลัยครูสกลนคร วิทยาลัยครูสุรินทร์
วิทยาลัยครูอุดรธานี และวิทยาลัยครูอุบลราชธานี

ห้องสมุดวิทยาลัยครู หมายถึง สถานที่เก็บรวบรวมสื่อความรู้และข่าวสารต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ หนังสือ วารสารและสิ่งพิมพ์อื่น ๆ รวมทั้งโสตทัศนวัสดุต่าง ๆ ในวิทยาลัยครู ภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้ง ๘ แห่ง มีการจัดและบริหารงานเพื่อให้บริการแก่ผู้ใช้ทั้งในด้าน การศึกษา การค้นคว้าและการวิจัย

หัวหน้าบรรณารักษ์ หมายถึง อาจารย์ที่ทำการสอนในภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ และดำรงตำแหน่งหัวหน้าแผนกหอสมุดวิทยาลัยครูภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นผู้บริหาร งานหอสมุดด้วย

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ก. การวิจัยในประเทศไทย

จากการสำรวจผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานห้องสมุดนั้น ได้มีผู้วิจัย ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ คือ ในด้านการบริหารห้องสมุดของสถาบันอุดมศึกษา ได้ผลวิจัยคือ จุฑามาศ สุวรรณโคตร ได้ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารงานห้องสมุดมหาวิทยาลัย ในปี ๒๕๑๒ ในเรื่อง ปัญหาการบริหารแบบรวมอำนาจและกระจายอำนาจของห้องสมุด มหาวิทยาลัยในประเทศไทย ซึ่งผู้วิจัยมีความมุ่งหมายที่จะศึกษาแบบของการบริหารงานห้องสมุด ตลอดจนปัญหาการบริหาร ข้อดีข้อเสียของการบริหารด้วย โดยศึกษาจากห้องสมุดกลางและ ห้องสมุดคณะของมหาวิทยาลัย ๔ แห่ง พอสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้ คือ การบริหารแบบกระจาย อำนาจชนิดให้ความร่วมมือกันมีที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ส่วนการบริหารแบบรวมอำนาจด้านงานเทคนิคมีที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปัญหาในการบริหารนั้นคือ ฐานะห้องสมุดยังไม่สูงพอ ทำให้ฐานะเจ้าหน้าที่ไม่ก้าวหน้า หอสมุด มีฐานะเป็นแผนก กอง ส่วนฐานะของบรรณารักษ์เป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายธุรการของมหาวิทยาลัย บรรณารักษ์ยังไม่เพียงพอกับการรับผิดชอบงานห้องสมุด จำนวนบรรณารักษ์วิชาชีวะมีเพียง ๕๓.๖๔ เปอร์เซ็นต์ของจำนวนเจ้าหน้าที่ทั้งหมด งบประมาณก็มีน้อย จำนวนหนังสือไม่เพียงพอกับจำนวน

ผลิต เฉลี่ยแล้วผลิต ๑ คน : หนังสือ ๘.๓๐ เล่ม อาคารห้องสมุดบางแห่งยังไม่อำนวยความสะดวกพอ ค่าเฉลี่ยที่นี้่่าน ๐.๒๘ เบอร์เซนต์ของจำนวนผลิตทั้งหมด^๑

ในปี ๒๕๑๔ ดวงเนตร รัตนเสถียร ก็ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัญหาของการบริหารงานห้องสมุดเช่นกัน ในเรื่องปัญหาการบริหารงานห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาปัญหาต่าง ๆ ในการแบ่งหน่วยงาน การบริหารงาน และบริการของห้องสมุด ๒๕ แห่ง ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานของห้องสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นแบบกระจายอำนาจ ห้องสมุดส่วนใหญ่มีปัญหาในด้านงบประมาณ ขาดแคลนเจ้าหน้าที่ในทุกระดับ ขาดอุปกรณ์และเครื่องอำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้ ตลอดจนหนังสือและสิ่งพิมพ์ไม่เพียงพอ ห้องสมุด ๑๕ แห่งประสบปัญหาห้องสมุดคับแคบและปัญหาเสียงรบกวนจากภายนอก ด้านครุภัณฑ์ห้องสมุด ๑๕ แห่งมีชิ้นวางวารสารไม่เพียงพอ และอีก ๑๕ แห่ง โต๊ะเก้าอี้ไม่เพียงพอ ในการบริการมีปัญหาเรื่องอาจารย์ใช้สิทธิยืมหนังสือนานเกินไปและไม่ปฏิบัติตามระเบียบของห้องสมุด การที่ห้องสมุดมีปัญหาดังกล่าวเพราะมีการบริหารงานแบบกระจายอำนาจและห้องสมุดไม่มีอำนาจเต็มที่ในการดำเนินงาน และยังขาดความร่วมมือระหว่างห้องสมุดด้วย^๒

ในปีเดียวกันนี้ กรรณิการ์ หาญนุสรณ์ ได้ศึกษาสภาพและการดำเนินงานห้องสมุดสถาบันการศึกษาวิชาการชั้นสูงของประเทศ มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานห้องสมุดทางการทหาร ๗ แห่ง ในด้านการจัดการบริหารห้องสมุดโดยทั่วไป ซึ่งครอบคลุมถึงอาคารสถานที่ ครุภัณฑ์ บุคลากร งบประมาณ หนังสือและสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ งานเทคนิค รวมทั้งการบริการด้วย นอกจากนี้ยังศึกษาความคิดเห็นของผู้ใช้ในการใช้บริการด้วย นำผลที่ได้มาเปรียบเทียบกับมาตรฐานห้องสมุด จากผลวิจัยพบว่า ห้องสมุดทุกแห่งไม่มีอาคารเป็นเอกเทศ

^๑จุฑามาศ สุวรรณโคตร, "ปัญหาการบริหารแบบรวมอำนาจและกระจายอำนาจของห้องสมุดมหาวิทยาลัยในประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๒).

^๒ดวงเนตร รัตนเสถียร, "ปัญหาการบริหารงานห้องสมุดในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๔).

แต่ห้องสมุดอ่านความสะดวกแก่ผู้ใช้ในการจัดหาสิ่งพิมพ์และอุปกรณ์โสตทัศนวัสดุอย่างเพียงพอ มีบุคลากรและงบประมาณเพียงพอ บริการอย่างกว้างขวางและมีประสิทธิภาพ ผู้ใช้ห้องสมุดเห็นว่า เจ้าหน้าที่ห้องสมุดมีความกระตือรือร้นในการให้บริการ ส่วนความสะดวกต่าง ๆ มีความเพียงพอแก่ผู้ใช้ในระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบกับมาตรฐานห้องสมุดแล้ว ห้องสมุดส่วนใหญ่ได้มาตรฐานตามที่กำหนด แต่ก็มีห้องสมุดบางแห่งที่มีปัญหาในด้านคุณวุฒิบรรณารักษ์ เพราะห้องสมุดไม่มีสถานภาพเป็นหน่วยงานทางวิชาการ^๑

ในปี ๒๕๒๐ รัตนา เตชะวาลัญญู ได้ศึกษาริวิจัยเกี่ยวกับสภาพและการดำเนินงานห้องสมุดวิทยาลัยเอกชนในประเทศไทย โดยศึกษาถึง การจัดตั้ง สภาพการดำเนินงาน การบริหาร การบริการ และปัญหาของห้องสมุดวิทยาลัยเอกชนในประเทศไทย รวม ๑๐ แห่ง ผลจากการวิจัยพบว่า

- ๑. ห้องสมุดส่วนใหญ่ไม่มีสภาพเป็นศูนย์วิชาการอย่างเต็มที่ เนื่องจากห้องสมุดไม่ได้เป็นหน่วยงานของฝ่ายวิชาการอย่างแท้จริง
- ๒. ห้องสมุดทุกแห่งต้องการเพิ่มบุคลากรในระดับต่าง ๆ
- ๓. ห้องสมุดส่วนใหญ่มีหนังสือไม่ทันสมัย และไม่ได้สัดส่วนกับจำนวนนักศึกษา
- ๔. นักศึกษาของวิทยาลัยเอกชนส่วนใหญ่ไม่รู้จักวิธีการใช้ห้องสมุดอย่างถูกต้อง
- ๕. ห้องสมุดมีปัญหาในด้านอาคารห้องสมุดไม่เป็นเอกเทศ มีความคับแคบ มีเสียงรบกวนจากภายนอก และมีครุภัณฑ์ไม่ครบไม่เพียงพอทั้งมีขนาดไม่เหมาะสมด้วย^๒

จากผลงานวิจัยดังกล่าวข้างต้นนั้น ทำให้ทราบถึงสภาพและการดำเนินงาน

^๑กรรณิการ์ หาญนุสรณ์, "การศึกษาสภาพและการดำเนินงานของห้องสมุดสถาบันการศึกษาระดับสูงของประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๔).

^๒รัตนา เตชะวาลัญญู, "การศึกษาสภาพและการดำเนินงานห้องสมุดวิทยาลัยเอกชนในประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐).

ตลอดจนปัญหาต่าง ๆ ของห้องสมุด คือ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยนั้นมีปัญหาที่คล้ายคลึงกันในเรื่องงบประมาณในการดำเนินงานไม่เพียงพอ ขาดแคลนเจ้าหน้าที่ในทุกระดับ จำนวนหนังสือและสิ่งพิมพ์ไม่เพียงพอในการบริการ อาคารห้องสมุดไม่อำนวยความสะดวก คับแคบ และมีปัญหาเสียงรบกวนจากภายนอก การบริหารงานเป็นแบบกระจายอำนาจ แต่ยังคงขาดความร่วมมือในการดำเนินงาน ซึ่งปัญหาดังกล่าวจะคล้ายคลึงกับวิทยาลัยเอกชน ส่วนห้องสมุดของสถาบันการศึกษาวิชาทหารชั้นสูงนั้น มีปัญหาในด้านอาคารห้องสมุดไม่เอื้อเทศเช่นกัน แต่ห้องสมุดมีบุคลากรและงบประมาณเพียงพอในการดำเนินงาน มีบริการที่มีประสิทธิภาพ มีจำนวนหนังสือสิ่งพิมพ์ตลอดจนวัสดุทัศนวัสดุอุปกรณ์เพียงพอ อย่างไรก็ตามบุคลากรของห้องสมุดนี้ก็มีปัญหาในด้านคุณภาพทางวิชาบรรณารักษศาสตร์ นอกจากนี้ผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้นยังทำให้ทราบถึงมูลเหตุของปัญหาที่ทำให้การดำเนินงานของห้องสมุดเป็นไปไม่ได้เท่าที่ควร ห้องสมุดควรได้รับการปรับปรุงในด้านต่าง ๆ

ได้มีผู้วิจัยเกี่ยวกับการบริหารวิทยาลัยครูและห้องสมุดวิทยาลัยครูในด้านต่าง ๆ และผลการวิจัยนี้พอที่จะทำให้มองเห็นสภาพห้องสมุดวิทยาลัยครูได้คือ

สุนทร แก้วลาย ได้ศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมการอ่านให้นักศึกษาในวิทยาลัยครู ในปี ๒๕๑๒ จากการศึกษานี้ทำให้ทราบสภาพของห้องสมุดในการบริการ คือ

๑. ห้องสมุดคับแคบ ที่นั่งอ่านหนังสือน้อยไม่เพียงพอกับความต้องการ
๒. หนังสือและวารสารในห้องสมุดมีปริมาณไม่พอกับความต้องการของอาจารย์และนักศึกษา
๓. ใต้งบประมาณในการจัดซื้อหนังสือและอุปกรณ์น้อย
๔. ไม่มีวารสารภาษาอังกฤษในแขนงวิชาต่าง ๆ
๕. ขาดบุคลากร บรรณารักษ์คนเดียวต้องทำงานทุกอย่างในห้องสมุดตลอดจน

การสอนวิชาบรรณารักษณ์และวิชาอื่น ๆ

ในด้านการบริการของห้องสมุดนั้น พวาทันจู้เมมา ได้ศึกษาปัญหาและความต้องการในการรับบริการห้องสมุดของอาจารย์และนักศึกษาในวิทยาลัยครู พบว่า

๑. หนังสือที่จำเป็นต้องใช้ประกอบการศึกษาค้นคว้ามีน้อย เพราะห้องสมุดได้รับงบประมาณน้อย
๒. โตะเก้าอี้ไม่เพียงพอกับจำนวนนักศึกษา
๓. สิ่งที่อาจารย์ต้องการรับบริการคือ
 - ๓.๑ ให้มีวารสารเกี่ยวกับหมวดวิชาที่สอนเพิ่มขึ้น
 - ๓.๒ ให้ห้องสมุดจัดหาหนังสือประกอบวิชาสอนไว้ตามความเหมาะสม
 - ๓.๓ ต้องการให้มีเครื่องโสตทัศนวัสดุอุปกรณ์ประกอบการสอนเพิ่มขึ้น
 - ๓.๔ ต้องการให้มีอาคารห้องสมุดเป็นเอกเทศ
๔. สิ่งที่นักศึกษาต้องการ คือ ให้ห้องสมุดจัดหาหนังสือที่อาจารย์แต่ละวิชากำหนดให้อ่าน และให้มีวารสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับวิชาเอกของตนเพิ่มขึ้น รวมทั้งต้องการให้จัดซื้อหนังสือที่ออกใหม่และมีคุณค่าต่อการอ่านเข้าห้องสมุดให้เร็ว^๒

นฤมล บุญพิชรินทร์ ได้ศึกษาสภาพของห้องสมุดวิทยาลัยในเรื่อง การศึกษาห้องสมุดวิทยาลัยครูโดยเปรียบเทียบกับมาตรฐานห้องสมุดวิทยาลัยครู ในปี ๒๕๑๑ ผลการวิจัยพบว่า ในด้านฐานะของห้องสมุดนั้น ห้องสมุดวิทยาลัยครูส่วนภูมิภาคหลายแห่งที่ฐานะของห้องสมุดขึ้นอยู่กับหัวหน้าสถานศึกษาโดยตรง ในด้านงบประมาณ วิทยาลัยครูส่วนภูมิภาคได้รับ

สุนทร แก้วลาย, "การส่งเสริมการอ่านเพื่อปลูกฝังนิสัยรักการอ่านและการเรียนด้วยตนเองซึ่งอาจารย์และบรรณารักษ์จัดให้แก่นักศึกษาในวิทยาลัยครู" (ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, ๒๕๑๒)。

^๒พวาทันจู้เมมา, "ปัญหาและความต้องการในการรับบริการห้องสมุดของอาจารย์และนักศึกษาชั้นประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง ปีที่ ๒ ในวิทยาลัยครูทั่วประเทศ ปีการศึกษา ๒๕๑๒" (ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, ๒๕๑๓)。

การสนับสนุนมากกว่าวิทยาลัยครูในส่วนกลาง ด้านจำนวนบุคลากรห้องสมุดส่วนใหญ่มีจำนวนบุคลากรไม่เพียงพอ บรรณารักษ์ในส่วนภูมิภาคส่วนใหญ่มีความรู้ด้านบรรณารักษศาสตร์แต่มีประสบการณ์ในการทำงานน้อย สำหรับวัสดุสิ่งพิมพ์ห้องสมุดส่วนใหญ่มีปัญหาในเรื่องจำนวนมีน้อยไม่สอดคล้องกับผู้ใช้ แต่อาคารสถานที่ห้องสมุดวิทยาลัยครูส่วนภูมิภาคส่วนมากเป็นอาคารเอกเทศจึงประสบปัญหาด้านไม่มีอาคารและสถานที่เก็บแคบน้อยกว่าวิทยาลัยครูส่วนกลาง^๑

เกี่ยวกับการบริหารงานด้านเทคนิคของห้องสมุดวิทยาลัยครูนั้น ในปี ๒๕๒๑ เพชรสมร เพ็ญเพียร ได้วิจัยเกี่ยวกับการบริหารงานเทคนิคของวิทยาลัยครูในกรุงเทพมหานครซึ่งผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมายคือ ศึกษาและรวบรวมปัญหาที่เกิดขึ้นในการบริหารงานเทคนิค ได้แก่ การจัดหา การจัดหมู่และทำบัตรรายการ การเตรียมหนังสือออกให้ยืม การจัดเก็บสิ่งพิมพ์ของห้องสมุด การสำรวจหนังสือประจำปี และการจำหน่ายหนังสือออก ผลวิจัยพบว่า ห้องสมุดส่วนใหญ่มีหน่วยงานเทคนิคแยกต่างหากจากงานอื่น แต่ยังต้องปรับปรุงบริเวณปฏิบัติงาน ห้องสมุดส่วนใหญ่ไม่ประสบปัญหาเรื่องผู้บริหาร แต่ประสบปัญหาในเรื่องงบประมาณและจำนวนบุคลากรไม่เพียงพอและไม่สอดคล้องกับงาน การบริหารงานเทคนิคเน้นนโยบายในการจัดทำ แต่ไม่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร ปัญหาที่สำคัญในการจัดซื้อคือ ความไม่สะดวกในการซื้อหนังสือจากหน่วยราชการ^๒

ในด้านบทบาทผู้บริหารที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานห้องสมุดวิทยาลัยครูนั้น ได้มีผู้วิจัยเกี่ยวกับการบริหารวิทยาลัยครูและบทบาทผู้บริหารได้ผลวิจัยดังนี้คือ

น้อย สุปิงคลัง ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับงานบริหารการศึกษาของวิทยาลัยครูภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในด้านวิชาการ การบริหารงานบุคคล กิจกรรมนักศึกษา งาน

ินฤมล บุญพิชรินทร์, "การศึกษาห้องสมุดวิทยาลัยครูโดย เปรียบเทียบกับมาตรฐานห้องสมุดวิทยาลัยครู" (ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๑๘).

^๒ เพชรสมร เพ็ญเพียร, "การบริหารงานเทคนิคของห้องสมุดวิทยาลัยครูในกรุงเทพมหานคร" (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑).

ธุรการ การเงิน และด้านความสัมพันธ์กับชุมชน จากผลวิจัยพบว่า ผู้บริหารเห็นว่างานบริหารบุคคลเป็นงานที่ปฏิบัติเป็นอันดับหนึ่ง และรองลงไปคือ งานกิจกรรมนักศึกษา งานธุรการการเงิน งานวิชาการ และงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ในเรื่องปัญหาเกี่ยวกับโครงสร้างของระบบบริหารและงานบริหารพบว่า ขาดการประสานงานที่ดีระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ขาดการวิจัยค้นคว้า ไม่มีอำนาจในการคัดเลือกบุคลากรของวิทยาลัยโดยตรง ขาดบุคลากรทางธุรการการเงิน ไม่มีโครงสร้างในการจัดกิจกรรมที่แน่นอน ขาดการติดตามในการจัดกิจกรรมและขาดความร่วมมือระหว่างวิทยาลัยกับชุมชนด้วย^๑

การวิจัยที่มีลักษณะเดียวกันคือ ธงชัย มาศสุพงศ์ ได้ศึกษาเกี่ยวกับงานบริหารการศึกษาของวิทยาลัยครุภาคใต้ จากผลการวิจัยพบว่าผู้บริหารเห็นว่างานบริหารบุคคลเป็นงานที่ปฏิบัติเป็นอันดับหนึ่ง รองลงไปคือ งานวิชาการ งานกิจกรรมนักศึกษา งานธุรการการเงิน และงานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน โครงสร้างระบบการบริหารของวิทยาลัยครุเป็นแบบสายการบริหารแบบสายการบังคับบัญชา (Hierarchy) มีโครงสร้างเป็นสายการบังคับบัญชาสายเดียว มีอธิการวิทยาลัยเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด ปัญหาในการบริหารคือ การขาดการประสานงานระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ผู้บริหารต้องเป็นผู้รอบรู้ทุกอย่าง^๒

จากผลการวิจัยในเรื่องบทบาทผู้บริหารข้างต้นนี้ ทำให้ทราบถึงการบริหารงานของวิทยาลัยครุนั้น ผู้บริหารเห็นว่างานบริหารบุคคลนั้นเป็นงานสำคัญที่จะต้องปฏิบัติเป็นอันดับหนึ่ง ส่วนงานรองลงไปนั้น มีความเห็นแตกต่างกันระหว่างผู้บริหารวิทยาลัยครุภาคใต้ เห็นว่างานรองลงไปที่จะต้องทำคือ งานวิชาการ ส่วนผู้บริหารวิทยาลัยครุภาคตะวันออกเฉียงเหนือเห็นว่า งานกิจกรรมนักศึกษาเป็นงานที่ต้องปฏิบัติรองลงมา ในด้านโครงสร้างการบริหารงาน

^๑น้อย สุปิงคลัด, "งานบริหารการศึกษาของวิทยาลัยครุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๔).

^๒ธงชัย มาศสุพงศ์, "งานบริหารการศึกษาของวิทยาลัยครุในภาคใต้" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๔).

นั้นคล้ายคลึงกันคือ เป็นแบบสายการบังคับบัญชาแบบสายเดี่ยว อธิการเป็นผู้บริหารสูงสุด และมีปัญหาคือ การขาดการประสานงานกันระหว่างฝ่ายต่าง ๆ

เกี่ยวกับพฤติกรรมทางการบริหารของผู้บริหารนั้น สมาน วีระกำแหง ได้ทำการวิจัยในปี ๒๕๑๓ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของอาจารย์และผู้บริหารวิทยาลัยครูเกี่ยวกับพฤติกรรมทางการบริหารของผู้บริหาร ผลวิจัยพบว่า อาจารย์ในวิทยาลัยครูและผู้บริหารมีความเห็นไม่แตกต่างกัน เกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้บริหารทั้งที่เป็นอยู่และควรจะเป็นในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับสมาชิกในหน่วยงาน การสร้างรูปแบบที่ดีในหน่วยงาน และวิธีการดำเนินงาน แต่มีความเห็นแตกต่างกันในด้านความเป็นมิตร ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีข้อสังเกตว่าจะแนบความเห็นของผู้บริหารสูงกว่าจะแนบความเห็นของอาจารย์^๑

ในปี ๒๕๒๒ ลมสรวง พฤติกุล ได้ศึกษาบทบาทผู้บริหารที่มีต่อห้องสมุดในเรื่องบทบาทผู้บริหารและความคาดหวังของบรรณารักษ์ในการบริหารงานห้องสมุดวิทยาลัยโดยศึกษาบทบาทผู้บริหารในด้านการบริหารห้องสมุด การเงิน บุคลากร อาคารสถานที่ และครุภัณฑ์ห้องสมุด กิจกรรมตลอดจนการบริการ ตามความเห็นของผู้บริหารและความคิดเห็นของบรรณารักษ์ ผลวิจัยพบว่า ผู้บริหารมีบทบาท คือ อำนวยความสะดวกในการเบิกจ่ายเงิน ให้โอกาสบรรณารักษ์มีส่วนร่วมในการตั้งงบประมาณห้องสมุด พิจารณาความดีความชอบของบุคลากรโดยเท่าเทียมกัน สนับสนุนให้อาคารเป็นเอกเทศ ให้ความสะดวกในการจัดหาส่วนสิ่งทีบรรณารักษ์คาดว่าจะให้ผู้บริหารควรปฏิบัติเป็นอันดับหนึ่งคือ ด้านกิจกรรมและบริการ

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑สมาน วีระกำแหง, "พฤติกรรมทางการบริหารของผู้บริหารวิทยาลัยครู"

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๔).

ให้ผู้บริหารกระตุ้นอาจารย์และนักศึกษาใช้บริการของห้องสมุด^๑

จากการวิจัยดังกล่าวที่เกี่ยวกับวิทยาลัยครูนั้นทำให้ทราบถึงสภาพของวิทยาลัยครูในด้านต่าง ๆ ตลอดจนแนวโน้มของการพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ เน้นความแตกต่างระหว่างวิทยาลัยครูในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค รวมทั้งปัญหาของห้องสมุดวิทยาลัยครูในด้านต่าง ๆ เช่น งบประมาณไม่เพียงพอ จำนวนบุคลากรไม่สอดคล้องกับงานห้องสมุด และวัสดุสิ่งพิมพ์ไม่เพียงพอกับจำนวนผู้ใช้ เป็นต้น นอกจากนี้ยังทราบถึงโครงสร้างการบริหารของวิทยาลัยครู ตลอดจนบทบาทของผู้บริหารที่มีต่อการดำเนินงานห้องสมุดด้วย

ข. การวิจัยในต่างประเทศ

ในปี ๑๙๗๔ นอร์แมน เอ็น เย็น (Norman N. Yuen) แห่งมหาวิทยาลัยโคลัมเบียได้วิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาห้องสมุดสถาบันการศึกษาครูของสหรัฐอเมริกา ในหัวข้อเรื่อง The Development of Library Collection at Former State Teacher Education Institution: 1920-1970 With Special Consideration of Six New Jersey State Colleges สาเหตุที่ศึกษาเรื่องนี้เพราะผู้วิจัยเห็นว่าประชาชนต้องการมีการศึกษาสูงขึ้นมีมากขึ้นในระยะ ๒๐-๓๐ ปีที่ผ่านมา และรัฐบาลก็มีกฎหมายให้ขยายการศึกษา โดยเฉพาะวิทยาลัยครูของรัฐ แต่วิทยาลัยครูเหล่านี้ยังมีห้องสมุดที่ไม่เจริญเต็มที่ที่จะสนองวัตถุประสงค์ของวิทยาลัยได้ ทั้งนี้เพราะคุณภาพของห้องสมุดวิทยาลัยนั้นมีผลต่อคุณภาพทางการศึกษาของนักศึกษา ดังนั้นจึงคิดว่าควรจะมีการปรับปรุงพัฒนาวัสดุและโสตทัศนวัสดุอุปกรณ์ของห้องสมุด ซึ่งจะ เป็นแนวทางของความเจริญก้าวหน้าของห้องสมุดทางการศึกษาทั้งหมดด้วย ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังประชากรในห้องสมุดสถาบันการศึกษาของรัฐเริ่มแรกจำนวน ๑๔๓ แห่ง ซึ่งผลที่ได้ พบว่า การพัฒนาวัสดุ และโสตทัศนวัสดุอุปกรณ์ของห้องสมุดสถาบันเหล่านั้น ส่วนใหญ่ไม่ได้ใช้นโยบายในการจัดหา ในด้านโปรแกรมการสอนก็ขาดการประสานงานกันระหว่างผู้สอนและบรรณารักษ์ ขาดงบประมาณ

^๑ สุ่มสรวง พฤติกุล, "บทบาทผู้บริหารและความคาดหวังของบรรณารักษ์ในการบริหารงานห้องสมุดในวิทยาลัยครู" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑).

ที่จะจัดหาทรัพยากรมาสนับสนุนโปรแกรมการสอน ขาดความสัมพันธ์กันระหว่างนโยบายการบริหาร การจัดหา และการพัฒนาห้องสมุด จะเห็นว่าการสอนของผู้สอนจะเกี่ยวข้องกับห้องสมุด และการมีงบประมาณและเวลามากทำให้ห้องสมุดมีคุณภาพดี จากนั้นผู้วิจัยได้เลือกวิทยาลัยครูเก่าแก่ ๖ แห่งในนิวเจอร์ซีย์มาศึกษา โดยศึกษาจากรายงานประจำปี บันทึกทางราชการ เอกสารสิ่งพิมพ์ รวมทั้งการสัมภาษณ์บรรณารักษ์ แล้วเปรียบเทียบกันระหว่างห้องสมุดในสาขาทางวิทยาศาสตร์และสาขาศิลปศาสตร์ โดยอาศัยวิชาเอกที่เปิดสอนและใช้วิธีการเช็ค ถ้าวิทยาลัยครูมีห้องสมุดดีกว่า แสดงว่าบรรณารักษ์ทำงานใกล้ชิดกับผู้สอนและฝ่ายบริหาร จากผลการวิจัยก็พบว่าห้องสมุดจะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับคุณภาพของความรับผิดชอบของห้องสมุดที่จะพัฒนา นโยบายในการจัดหา ขอบเขตของเนื้อหาวิชา เอกสารสิ่งพิมพ์ ตลอดจนความต้องการของอาจารย์และนักศึกษา รวมทั้งการประเมินค่าของวารสารทั้งหมดที่ห้องสมุดมีอยู่ด้วย^๑

แอนเดรีย แคลร์ ดาร์กอน (Andrea Claire Dragon) แห่งมหาวิทยาลัยมิชิแกน ได้วิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารงานห้องสมุด ในปีค.ศ. ๑๙๗๖ ในหัวข้อเรื่อง Self-Descriptions and Subordinate Description of the Leader Behavior of Library Administration มีจุดมุ่งหมายในการวิจัยเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการบรรยายลักษณะพฤติกรรมผู้นำด้วยตัวผู้บริหารห้องสมุดเอง กับการบรรยายโดยผู้ใต้บังคับบัญชา สมมุติฐานในการวิจัยครั้งนี้คือ

๑. สถานภาพของวิชาชีพบรรณารักษ์จะมีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างการบรรยายลักษณะผู้นำของบุคคลสองกลุ่มนี้
๒. เพศของผู้บริหารห้องสมุดจะไม่ใช่ส่วนประกอบที่สำคัญในการบรรยายลักษณะ

^๑Norman N. Yuen, "The Development of Library Collection at Former State Teacher Education Institution: 1920-1970 With Special Consideration of Six New Jersey State Colleges," Dissertation Abstracts, 37 (1977), p. 3973-A.

๓. ผู้บริหารห้องสมุดจะบรรยายลักษณะพฤติกรรมผู้นำของตนไว้สูงกว่าผู้ที่ได้
บังคับบัญชา

การรวบรวมข้อมูลในการศึกษานี้ใช้แบบสอบถามสำหรับผู้บังคับบัญชา ๑๖๖
คน และผู้บริหาร ๒๘ คน จากห้องสมุด ๓ แห่ง จากผลการวิจัยทอสรุปได้คือ ผู้บริหาร
ห้องสมุดบรรยายลักษณะพฤติกรรมผู้นำของตนไว้สูงกว่าผู้ได้บังคับบัญชา โดยเฉพาะผู้บริหาร
ที่มีวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์จะกล่าวถึงลักษณะพฤติกรรมผู้นำของตนไว้สูงกว่าผู้บริหารที่ไม่มี
วิชาชีพบรรณารักษศาสตร์ ผู้ได้บังคับบัญชาที่มีวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์จะกล่าวถึงลักษณะ
พฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารไว้สูงกว่าผู้ไม่มีวิชาชีพทางบรรณารักษศาสตร์ ผู้ได้บังคับบัญชา
เห็นว่าลักษณะพฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารเพศชายนั้นสูงกว่าในด้านการยอมรับ ใจกว้าง
และให้อิสระในทางความคิด ผู้บริหารห้องสมุดเพศหญิงสูงกว่าในด้านการเป็นผู้เสนอความ
คิดเห็น^๑

ในปีเดียวกันนี้ รุท แอล มัวร์ (Ruth L. Moore) แห่งมหาวิทยาลัย
อินเดียนา ได้วิจัยเกี่ยวกับบุคลากรของห้องสมุดในเรื่อง Origin and Development
of Selected Personnel Management Function in the Field of American
Librarianship, 1876-1969 ในการวิจัยครั้งนี้ศึกษาเกี่ยวกับหน้าที่การดำเนินงาน
บุคลากรแบบเก่าสามอย่างคือ การวิเคราะห์งาน (Job Analysis) การประเมินผลงาน
(Job Evaluation) และการทดสอบบุคลากร (Personnel Testing) ของวิชาชีพ
บรรณารักษ์ของอเมริกา โดยศึกษาขอบเขตการพัฒนา สิ่งที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนา และ
เปรียบเทียบกับทฤษฎีบุคลากร ตลอดจนการพัฒนาในสาขาการจัดการและสาขาพฤติกรรม
ศาสตร์ (Behavioral Science) จุดประสงค์ในการวิจัยคือ

๑. เพื่ออธิบายและให้คำจำกัดความของความคิดรวบยอด (concept)
และหน้าที่แต่ละอย่างในการดำเนินงานบุคลากร โดยศึกษาจากรรณกรรมของอเมริกา

^๑ Andrea Claire Dragon, "Self-Descriptions and Subordinate
Description of the Leader Behavior of Library Administration,"
Dissertation Abstracts 37 (1977), p. 7380-A.

ตั้งแต่เริ่มแรกถึง ค.ศ. ๑๙๖๔ และวิเคราะห์ถึงความเจริญและการพัฒนา พร้อมทั้งแหล่ง
บรรณานุกรมและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชาชีพบรรณารักษะในอเมริกา

๒. เพื่อค้นหาอิทธิพลของความคิดรวบยอดจากสาขาที่เกี่ยวกับการจัดการบุคคล
และพฤติกรรมศาสตร์ ตลอดจนการพัฒนาของสาขาเหล่านั้นด้วย

วิธีการวิจัยใช้การวิเคราะห์ การวิจัยเชิงประวัติศาสตร์และในบางตอนก็ใช้
การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อศึกษาและประเมินวรรณกรรมเกี่ยวกับ
การจัดการงานห้องสมุด นำข้อมูลที่ได้มานำมาศึกษา โดยเปรียบเทียบ ๔ สาขาด้วยกันคือ
การจัดการทั่วไป ความสัมพันธ์ของบุคลากรในด้านธุรกิจ การประยุกต์วิชาพฤติกรรมศาสตร์
ในการจัดการบุคลากร และการจัดการในสาขาวิชาชีพบรรณารักษะของอเมริกา ผลการวิจัย
พอสรุปได้คือ ปัญหาบุคลากรแบบเก่าและทางพิสูจน์ปัญหานั้น บรรณารักษะไม่นำมาพิจารณา
เลยในทฤษฎีการจัดการบุคลากร และไม่มีในวรรณกรรมทางพฤติกรรมศาสตร์ด้วย ทำให้ผลของ
ทฤษฎีการจัดการเกี่ยวกับบุคลากรในสาขาห้องสมุดมีขอบเขตจำกัดและ เจริญในอัตราช้า บรรณา-
รักษะนั้นมีผลต่อการปรับปรุงเนื้อหาสาขาบรรณารักษศาสตร์เกี่ยวกับการจัดการบุคลากร^๑

ในปี ๑๙๗๗ อีพซี เยียร์บี เฮนดริคซ์ (Epsy Yearby Hendricks)
แห่งมหาวิทยาลัยอินเดียน่า ก็ได้ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารงานห้องสมุดด้านบุคลากร เช่นเดียวกัน
ในหัวเรื่อง The Role of Personnel Officers in University Libraries ใน
การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เขาได้ศึกษาถึงบทบาทที่ปฏิบัติจริง และบทบาทที่คาดว่าจะปฏิบัติของเจ้าหน้าที่
ฝ่ายบุคลากรของห้องสมุดมหาวิทยาลัย รวมทั้งยังศึกษาถึงบุคลิกลักษณะของเจ้าหน้าที่ ตลอดจน
จนอธิบายถึงหน้าที่ที่ตั้งขึ้นอย่างมีแบบแผนของเจ้าหน้าที่ฝ่ายนี้ด้วย วิธีวิจัยใช้แบบสำรวจโดยใช้
กลุ่มประชากร ซึ่งได้แก่ เจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคลากรและผู้บริหาร (Supervisors) ของห้องสมุด
มหาวิทยาลัย ๔๘ แห่ง รวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามซึ่งมีจำนวน ๑๖๓ ข้อ และตรวจสอบ
รายงานประจำปีของห้องสมุด ทั้งยังศึกษาจากสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องที่พิมพ์ขึ้นระหว่างปี ๑๙๔๐

^๑Ruth L. Moore, "Origin and Development of Selected Personnel Management Function in the Field of American Librarianship, 1876-1969," Dissertation Abstracts 37 (1977), p. 5413-A.

และปี ๑๙๗๕ แบบสอบถามได้รับคืน ๔๓ แห่ง จากผลการวิจัยพอสรุปได้คือ หน้าที่ของเจ้าหน้าที่ในการบริหารงานบุคคลทั้ง ๑๗ อย่างมีทั้งบทบาทที่ปฏิบัติจริง ๘๑ เปอร์เซ็นต์ และบทบาทที่คาดว่าจะปฏิบัติ ๘๘.๓๔ เปอร์เซ็นต์ ในด้านความแตกต่างระหว่าง ๒ กลุ่มคือ กลุ่มเจ้าหน้าที่และกลุ่มผู้บริหารนั้น ผลปรากฏว่าไม่แตกต่างกัน ถึงแม้หน้าที่ที่ตั้งขึ้นของเจ้าหน้าที่บุคลากรในห้องสมุดแต่ละแห่งจะแตกต่างกัน แต่สิ่งที่ควรคำนึงเป็นประการสำคัญคือ การรับบรรจุ การสัมภาษณ์ การทำบันทึกเกี่ยวกับบุคลากร การแยกบทบาทหน้าที่บุคลากรที่มีวิชาชีพ บรรณารักษศาสตร์ออกจากพวกที่ไม่มีวิชาชีพด้านนี้ การจัดกลุ่มงาน ข้อมูลข่าวสารบุคลากร และการจัดกิจกรรมทางสังคมของห้องสมุด^๑

ในปีเดียวกันนี้เองมีผู้วิจัยเกี่ยวกับบุคลากรด้วยคือ เจมส์ เอ็ดวิน เกนส์ (James Edwin Gains) แห่งมหาวิทยาลัยรัฐฟลอริดา การวิจัยนี้ได้ศึกษาถึงการทดสอบการใช้เทคนิคมาตรฐานของการบริหารงานบุคคลในการเลือกนักศึกษาช่วยงานห้องสมุดทางวิชาการ ทั้งนี้เพราะยังมีปัญหาเกี่ยวกับนักศึกษาช่วยงานห้องสมุดอยู่มาก เทคนิควิธีการทดสอบเกี่ยวกับบุคลากรนี้คือ

๑. ใช้แบบฟอร์มที่แน่นอนรวมทั้งแบบฟอร์มที่อธิบายถึงลักษณะของงานและประเมินผลงาน (Job Description and Job Evaluation Form)
๒. การฝึกอบรม ปฐมนิเทศ
๓. เลือกการดำเนินงานรวมทั้งทดสอบความเชื่อถือได้และคุณภาพแบบทดสอบถูกจ้าง และการสัมภาษณ์
๔. เวลาในการทำงานในสัปดาห์
๕. นโยบายค่าจ้าง

วิธีการศึกษานั้นใช้แบบสำรวจโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบมีระบบ ห้องสมุดมหาวิทยาลัย ๓๐๐ แห่ง โดยใช้แบบสอบถาม และได้รับแบบสอบถามคืน ๘๑.๗ เปอร์เซ็นต์

^๑Epsy Yearby Hendricks, "The Role of Personnel Officers in University Libraries," Dissertation Abstracts 37 (1977), p. 1715-A.

การวิเคราะห์ข้อมูลจะคำนึงถึงลักษณะและชนิดของสถาบันการศึกษาด้วย เช่น เป็นมหาวิทยาลัย และวิทยาลัยของรัฐบาลหรือของเอกชน ขนาดของมหาวิทยาลัยด้วย จากผลการวิจัยพบว่ามีการใช้เทคนิคการบริหารบุคคลในการเลือกนักศึกษาช่วยงานน้อย ส่วนใหญ่ที่ใช้จะเป็นสถาบันการศึกษาใหญ่ ๆ ซึ่ง ๗๑.๘ เปอร์เซ็นต์ของประชากรจะใช้วิธีการสัมภาษณ์ และรองลงมาคือ ใช้แบบฟอร์มการสมัคร จากการเลือกนั้น ๘๐ เปอร์เซ็นต์ของนักศึกษาที่ช่วยงานห้องสมุดจะถูกควบคุมโดยหน่วยงานช่วยเหลือทางการเงินสำหรับนักศึกษา (Student Financial Aid Office)^๑

ในปี ๑๙๗๗ โคเซทท์ เนลล์ คีส (Cosette Neil Kies) ได้ศึกษาเกี่ยวกับบุคลากร โดยศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ ความไว้วางใจได้ ความรู้สึกมีอิทธิพล ในห้องสมุดประชาชนขนาดกลาง ๓ แห่ง โดยแบ่งแบบของการสัมพันธ์เพื่อทดสอบออกเป็น ๕ แบบคือ ความไว้วางใจในการปฏิบัติงาน ความไว้วางใจได้ในด้านส่วนตัว ความไว้วางใจได้ในด้านข่าวสารที่ไม่เป็นทางการ ความรู้สึกมีอิทธิพล และความไว้วางใจได้ในฐานะเพื่อน วิธีการศึกษาใช้แบบสังคมนิติ (Sociometric Method) โดยจัดแยกความสัมพันธ์ทั้ง ๕ แบบออกจากความสัมพันธ์อื่น ๆ ซึ่งอยู่ในกลุ่มบุคลากร แล้วใช้วิธีสัมภาษณ์ ในการศึกษาครั้งนี้ จะรวบรวมข้อมูลโดยแยกเป็น เพศ เชื้อชาติ อายุ ระดับการศึกษา ปีที่มีการจัดองค์การ และการจัดระดับชั้น ข้อมูลที่ได้มานำมาทำการวิเคราะห์แบบกลุ่ม (Cluster Analysis) และทดสอบทางสถิติ นำผลมาเปรียบเทียบภายในห้องสมุดและระหว่างห้องสมุด แล้วนำความสัมพันธ์ทั้ง ๕ แบบที่ได้มาเปรียบเทียบกับแผนการจำแนกตำแหน่งเพื่อการบำเหน็จรางวัลและการบังคับบัญชา สมมุติฐานการศึกษาค้างนี้ คือ

๑. โครงสร้างการจัดองค์การบุคคลของห้องสมุดที่ทำไว้ไม่มีแบบแผนจะแตกต่างกัน

^๑James Edwin Gains, "The Student Assistant in Academic Libraries: A Study of Personnel Administration Practices and Institutional Constraints," Dissertation Abstracts 38 (1977), p. 2391-A.

ไปจากโครงสร้างการจัดองค์การที่มีแบบแผนคือแบบแผนภูมิการจัดองค์การ (Organization Chart)

๒. โครงสร้างการจัดองค์การบุคคลที่ไม่มีแบบแผนจะไม่มีคุณภาพในการบริหารงานบุคคลที่ดี

แม้การวิจัยจะมีขอบเขตจำกัด แต่ผู้วิจัยก็พบว่าความสัมพันธ์ทั้ง ๕ อย่างดังกล่าวจะเกี่ยวข้องกับการบังคับบัญชาลำดับชั้นของหน่วยงาน และทำให้มองเห็นความสัมพันธ์ในหน่วยงาน ตลอดจนมีผลต่อการทำงานและการจัดองค์การของห้องสมุดด้วย^๑

ในปี ๑๙๗๘ ลินน์ ซี. เด็นนิสัน (Lynn C. Dennison) ได้ศึกษาเรื่อง "The Organisation of Library and Media Service in Community Colleges."^๒ โดยศึกษาถึงโปรแกรมแหล่งข้อมูลเพื่อการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้เลือกวิทยาลัยในชุมชนในสหรัฐอเมริกา แล้วศึกษาถึงความแตกต่างของการจัดองค์การของห้องสมุดและบริการสื่อสาร ระดับความแตกต่างของการบริการ การจัดวัสดุห้องสมุด การจัดหมู่และทำบัตรรายการ และการบริหารงานบุคคลในห้องสมุด โดยวิเคราะห์และเปรียบเทียบ มีการประเมินผลเพื่อที่จะส่งเสริมการบริการและจำกัดขอบเขตในการใช้บริการทรัพยากรและวัสดุห้องสมุด รวมทั้งประเมินผลโปรแกรมแหล่งข้อมูลเพื่อการเรียนรู้ การศึกษาค้นคว้านี้ได้รับการสนับสนุนจากสมาคมห้องสมุดมหาวิทยาลัยและห้องสมุดเพื่อการวิจัยด้วย ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการจัดองค์การของห้องสมุดนั้นจะต้องประสานงานกันอย่างใกล้ชิดกับการจัดโปรแกรมการเรียนการสอนในวิทยาลัย ซึ่งจะมีผลต่อการบริการของห้องสมุดที่จะจัดบริการให้ ประชาชนสำคัญของสถาบันเกี่ยวกับโปรแกรมการเรียนนั้นจะแสดงออกถึงกระบวนการบริหารและระดับบริการของห้องสมุด^๒

^๑Cosette Nell Kies, "Unofficial Relation, Personal Reliance, Informal Influence, Communication and the Library Staff: A Sociometric Investigation of three Medium-Sized Public Libraries," Dissertation Abstracts 38 (1977), p. 3783-A.

^๒Lynn C. Dennison, "The Organisation of Library and Media Service in Community Colleges," College and Research Library 39 (March 1978): 123-128.

จากผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของต่างประเทศพอสรุปได้ว่า ในค่านผู้บริหารห้อง-
สมุดมหาวิทยาลัยนั้น ผู้บริหารมักจะกล่าวถึงลักษณะพฤติกรรมการเป็นผู้นำของตนไว้สูงกว่าการ
บรรยายลักษณะผู้นำของผู้บริหารโดยผู้ผู้ใต้บังคับบัญชา โดยเฉพาะผู้บริหารห้องสมุดที่มีวิชาชีพ
ทางสาขาบรรณารักษศาสตร์จะกล่าวถึงลักษณะผู้นำของตนไว้สูงกว่าผู้บริหารที่ไม่มีวิชาชีพด้านนี้
ส่วนผู้ผู้ใต้บังคับบัญชานั้นไม่ว่าจะเป็น เพศหญิงหรือเพศชายจะกล่าวถึงผู้บริหารของตนไม่แตกต่างกัน
จะแตกต่างกันเฉพาะที่วิชาชีพบรรณารักษศาสตร์ คือผู้มีวิชาชีพจะบรรยายลักษณะพฤติกรรม
การเป็นผู้นำของผู้บริหารไว้สูงกว่า เห็นว่าผู้บริหารห้องสมุด เพศชายนั้นมีลักษณะพฤติกรรมผู้นำ
สูงกว่าในด้านการใจกว้างและการยอมรับ ตลอดจนการให้อิสระในด้านความคิด ผู้บริหาร
เพศหญิงนั้นมีพฤติกรรมการเป็นผู้นำสูงในด้านการเป็นผู้เสนอความคิดเห็น

การบริหารงานบุคคลในห้องสมุดมหาวิทยาลัยพบว่า

๑. การบริหารงานบุคคลของห้องสมุดมหาวิทยาลัยบางแห่งไม่ได้นำทฤษฎีการ
วิเคราะห์งาน การประเมินผลงาน และการทดสอบบุคลากรมาใช้ในการจัดการบุคลากรใน
ห้องสมุด จึงทำให้เกิดผลกระทบได้ ทำให้มีขอบเขตจำกัดและการเจริญในอัตราช้า

๒. จากการสำรวจบทบาทที่ปฏิบัติจริง และคาดว่าจะปฏิบัติของผู้บริหารงาน
บุคลากรของห้องสมุดมหาวิทยาลัยพบว่า จากหน้าที่ในการบริหารงานบุคคล ๑๗ อย่าง มีทั้ง
บทบาทที่ปฏิบัติจริง ๘๑ เปอร์เซ็นต์ และบทบาทที่คาดว่าจะปฏิบัติ ๘๘.๓๔ เปอร์เซ็นต์ และ
พบว่าหน้าที่ประการแรกที่ผู้บริหารงานบุคคลควรคำนึงได้แก่ การรับบรรจุ การสัมภาษณ์
การบันทึกเกี่ยวกับบุคลากร การจัดแยกหน้าที่ของบุคลากรที่ไม่มีวิชาชีพออกจากผู้มีวิชาชีพทาง
บรรณารักษศาสตร์ การจัดกลุ่มงาน การจัดเก็บข้อมูลข่าวสารของบุคลากร ตลอดจนการจัด
กิจกรรมทางสังคมของบุคลากรในห้องสมุดด้วย

๓. โครงสร้างการจัดองค์การบุคคลที่ทำไว้อย่างมีแบบแผน คือ เป็นแผนภูมิการ
จัดองค์การ จะทำให้การบริหารงานบุคคลมีคุณภาพดี นอกจากนั้นความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทาง
การ ความไวใจได้ในการปฏิบัติงานในด้านข่าวสาร ความรู้สึกมีอิทธิพล และความไวใจได้
ในฐานะเพื่อน จะเกี่ยวข้องกับการบังคับบัญชาตามลำดับชั้น และทำให้มองเห็นความสัมพันธ์
ในหน่วยงาน ทั้งยังมีผลต่อการทำงานและการจัดองค์การของห้องสมุดด้วย

๔. การคัดเลือกนักศึกษาช่วยงานห้องสมุดนั้น ห้องสมุดที่ใช้เทคนิคการบริหารงานบุคคลในการคัดเลือกส่วนใหญ่จะเป็นห้องสมุดของสถาบันการศึกษาใหญ่ ๆ ซึ่ง ๗๑.๘ เปอร์เซ็นต์จะใช้วิธีการสัมภาษณ์ และรองลงมาคือการใช้แบบฟอร์มการสมัคร ในห้องสมุดต่างประเทศบางแห่งนักศึกษาที่ช่วยงานห้องสมุดจะถูกควบคุมโดยหน่วยช่วยเหลือทางการเงินสำหรับนักศึกษา (Student Financial Aid Office)

เกี่ยวกับวัสดุและโสตทัศนวัสดุอุปกรณ์ของห้องสมุดพบว่าการพัฒนาวัสดุและโสตทัศนวัสดุอุปกรณ์ของห้องสมุดสถาบันฝึกหัดครูของอเมริกัน ไม่ได้ใช้นโยบายในการจัดหา ในการพัฒนา และในด้านโปรแกรมการสอนก็ขาดการประสานงานกันระหว่างผู้สอนและบรรณารักษ์งบประมาณห้องสมุดไม่เพียงพอที่จะจัดหาทรัพยากรมาสนับสนุนโปรแกรมการสอน นอกจากนั้นยังขาดความสัมพันธ์ระหว่างนโยบายของการบริหาร และการจัดหาวัสดุสิ่งพิมพ์ของห้องสมุด ห้องสมุดที่มีงบประมาณมากจะมีการพัฒนาวัสดุและโสตทัศนวัสดุอุปกรณ์ของห้องสมุดได้ดี และมีคุณภาพที่ดีกว่า และห้องสมุดที่มีวัสดุและโสตทัศนวัสดุอุปกรณ์ที่ดีแสดงว่าบรรณารักษ์ทำงานใกล้ชิดกับผู้สอนและฝ่ายบริหาร และยังเป็นผู้รับผิดชอบนโยบายในการจัดหา โดยคำนึงถึงขอบเขตของเนื้อหาวิชา มีการประเมินค่าของหนังสือและวารสารของห้องสมุดด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย